

betydelse för hårdigheten. Av de grundstammar som finns idag är A2 för äpple den som bäst passar det hårda klimatet i norr.

Det finns nu ett stort intresse för de nya busktyperna av körsbär (Kirska, Pernilla) och plommon (Madame). De är förökade på egen rot. Det innebär att om de fryser ner så kommer ändå äkta skott från roten. Ännu vet man dock för lite om hårdigheten.

Vissa fruktträdsorter är hårdiga även om de inte hinner ge någon skörd. Tänk på att de då istället kan vara vackra som prydnadsträd och därför ett fint komplement till övriga blommande träd i trädgården.

Bär: De vanligaste bärslagen, vinbär, hallon, krusbär och jordgubbar är alla hårdiga i norr. Vissa sortskillnader finns dock. Sena jordgubbssorter som Dulcita, Tago m fl hinner inte alltid mogna ordentligt.

Andra bär: Björnbär kan klara sig i mycket skyddade lägen. Men de fryser ofta tillbaka kraftigt över vintern och det är

sällan någon större mängd bär som hinner mogna på hösten. Samma sak gäller taybär och höstbärande hallon.

Prydnadsbuskar och träd: En utförlig växtförteckning finns i Lätt om odling nr 17. Här ska endast nämnas några exempel på växter speciellt framtagna för Norrland: praktspirea, *Spirea callosa* 'Odensala', snöbollsbuske, *Viburnum opulus* 'Strömsund', skärmtry, *Lonicera involucrata* 'Lycksele', ungersk syrén, *Syringa josikea*, 'Måttsund'.

Gräsmattan

Gräsmattans skötsel är viktig, eftersom den påverkar övervintringen. På hösten bör man undvika att kvävegödsla, klippa för kort (lägre än 3 cm) och att klippa alltför sent på säsongen. För Norrland har följande blandningar visat sig lämpligast:

Br Nelsons Royal
Coop Gräsfrö
Weibulls Sammet Norr
Weibulls Extra Green

Lätt om odling

Nr 16 • Att odla i norr

Norrland sträcker sig geografiskt från Gävleborgs län och norrut. Odlingsmässigt kan man utgå från Riksförbundet Svensk Trädgårds zonindelning, där zon 5 till zon 8 motsvarar norrländska förhållanden. Den botaniskt definierade gränsen, *Limes Norrlandicus*, följer ekens nordgräns och går från norra Värmland, genom Dalarna och längs Dalälven till Östersjökusten.

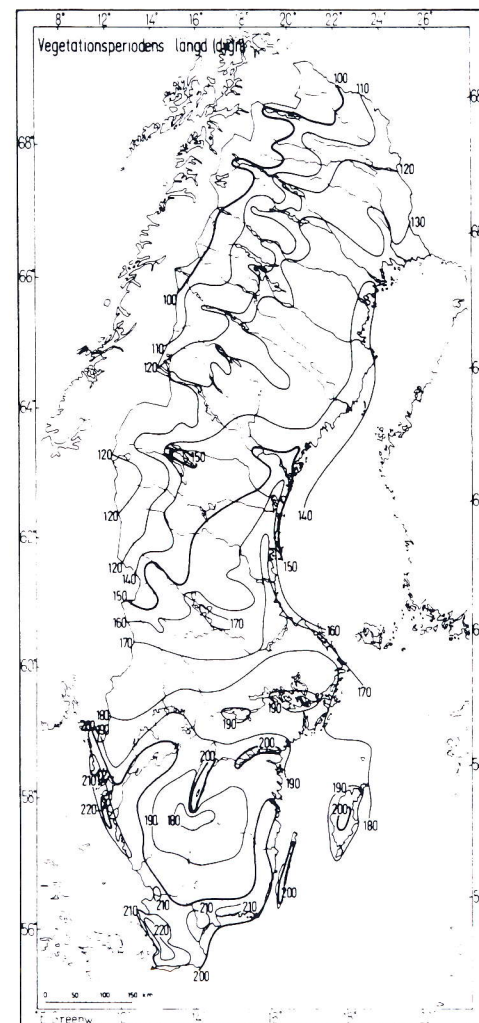
Kort, ljus sommar

Att odla i norr har sina begränsningar:

Västperioden är 2–3 månader kortare än i södra Sverige och 1–2 månader kortare än i mellansverige och medeltemperaturen är i genomsnitt lägre. Många växtslag hinner därför inte utvecklas till mognad. Den korta växtsäsongen begränsar också tiden för frukt- och bärväxter att bilda blomknoppar vilket ger något lägre skördar. De stränga vintrarna minskar dessutom urvalet av buskar, träd och perenner.

Låg marktemperatur till följd av långa vintrar med djup tjäle begränsar odlingen av växter som kräver mycket värme, t ex bönor och gurka.

Frostnätter under odlings säsongen är inte ovanliga, speciellt i låglänta områ-

Karta hämtad ur SMHI RMK 12(1978)

Text: Solveig Sidblad, Teckningar: Han Veltman

© Koloniträdgårdsförbundet

Utgiven av
Svenska Förbundet för Koloniträdgårdar och Fritidsbyar
Åsögatan 149 • 116 32 Stockholm • Tel. 08-743 00 90

Utgiven av
Svenska Förbundet för Koloniträdgårdar och Fritidsbyar
Åsögatan 149 • 116 32 Stockholm • Tel. 08-743 00 90

den. Frost kan allvarligt skada växter som potatis, bönor, jordgubbar och många blommor.

Näringsfattiga jordar

Jordarterna i Norrland varierar. I inlandet är lätta moränjordar med mest grus, sand och mo vanliga. I kusttrakterna och upp efter älvdalarna finns slättområden med rena s k sedimentjordar av mjäla och lera.

Tyvär är de flesta norrlandsjordarna ganska näringsfattiga och med lågt pH-värde p g a att de härstammar från näringsfattiga och sura bergarter. De behöver därför en del jordförbättring.

Ta vara på fördelarna

Dessa begränsningar uppvägs lyckligtvis av flera positiva faktorer:

- Den korta växtperioden är intensiv tack vare de långa dagarna. Den totala ljusinstrålningen blir därför lika stor som i södra Sverige under en växtperiod.
- Den snabba tillväxten ger mjällare och sprödare grönsaker.
- Den stora mängden ljus under en kort period ger mer smak och arom på frukter, bär och grönsaker.
- Många skadegörare som finns i södra Sverige saknas i norr eftersom de inte överlever vintern.
- Ett stabilt snötäcke under större delen av vintern skyddar många annars köldkänsliga växter.
- De vanligaste jordarna har fördelen att de värms och torkar upp snabbt på våren.

Motverka nackdelarna

Trädgårdsodlare i Norrland bör ta vara på fördelarna och så mycket som möjligt motverka nackdelarna.

Genom att välja odlingsplats, rätt behandling av jorden samt lämpliga växter kan man åstadkomma prunkande trädgårdar och odlingar:

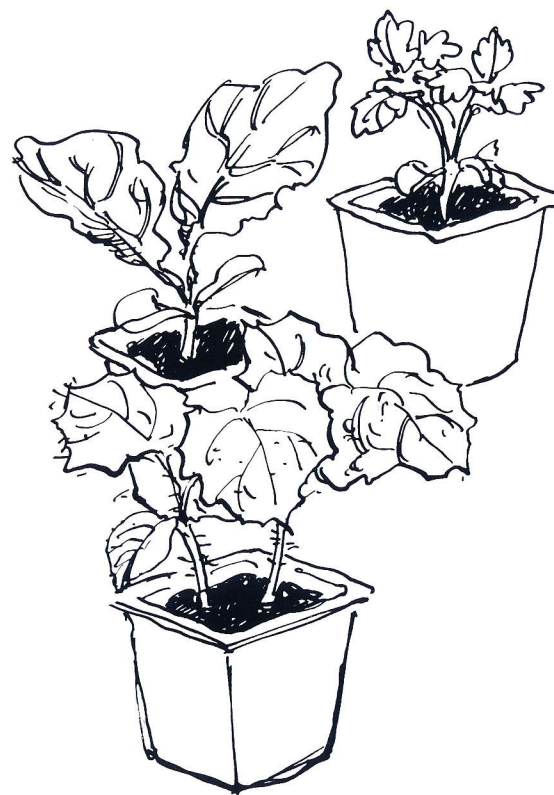
- Odlas snabbväxande växtslag.
- Odlas inte rena vintersorter av t ex morot och kål som inte hinner utvecklas.
- Växter som vill ha mycket värme trivs på lätta jordar i söderläge, gärna under fiberduk.
- Förläng säsongen genom att förkultivera, d v s så inomhus och plantera ut planter av växter med lång utvecklingstid. Täck med fiberduk.
- Odlas främst på de lätta, varma jordarna men förbättra näringsinnehåll och vattenhållning genom att blanda i kompost, torv och stallgödsel. Förbättra jordens pH-värde med kalk.
- Undvik att odla på låglänta platser där växterna lätt drabbas av frostsador. Det gäller speciellt om det är mulljord som håller kvar fukt och kyla länge.
- Skydda känsliga växter mot vinter- och vårsador: Bind ihop buskarnas grenar redan på hösten eller håll buskar och trädkronor glesa genom gallring. Skaka av snö som hotar fläka grenar. Vattna vintergröna växter ordentligt på hösten och täck mot för intensiv vårsol som kan orsaka s k frosttorka: Grenarna tinar upp och avger vatten som de inte kan kompensera med att ta upp vatten från jorden som är frusen.

- Satsa på härdiga växter, fråga efter deras ursprung i plantskolan. Sorter avsedda för Norrland finns och fler kommer, se Lätt om odling nummer 17.
- Täck känsliga växter med extra snö om snötäcket är tunt.
- Trampa till snön runt fruktträd, bärbuskar och andra träd och buskar för att minska risken för sorkskador.

• Gödsla inte fleråriga växter med kväve och lägg inte på gräsklipp på sensommaren och hösten. Det försämrar växternas förberedelser för vintervilan. Däremot är det bra för vintervilan att gödsla med t ex Alginin i slutet av sommaren.

Vill man trots allt odla lite känsligare sorter av t ex rosor och perenner kan man gräva upp dem på hösten och förvara dem frostfritt i förråd eller källare. Under förvaringen får växterna inte ha det för varmt och fuktigt eftersom de då kan ruttna. De får heller inte torka ut helt.

Vad kan man odla i norr?

Grönsaker: De flesta grönsaker går att odla. Särskilt om de förkultiveras och odlas under fiberduk. Kålväxter, purjo, selleri, gurka, squash m fl behöver förkultiveras. Selleri, purjolök och svartrot hinner inte bli lika stora som i södra Sverige.

Ettåriga blommor: Alla ettåriga blommor går att odla, men många behöver förkultiveras eller köpas som färdiga plantor för att få en rik blomning. Flitiga Lisa, lejongap, lobelia, petunia och tagetes, liksom många eterner hör till de blommor som måste förkultiveras.

Perenner: De flesta perenner klarar sig utmärkt i norr. Det ofta tjocka snötäcket är ett effektivt skydd mot vinterns påfrestningar.

En del perenner kräver en skyddad och dränerad växtplats för att övervintra väl. Exempel: löjtnantshjärta, höstflox, astilbe.

Några perenner övervintrar i norra Sverige men hinner inte blomma längst i norr på grund av den korta sommaren. Exempel: höstastrar, höstflox och gullris (sena sorter).

Tänk på att perenner kan ruttna under snön om inte marken är frusen. Trampa till snön runt växterna eller skotta undan snön så att kylan kan tränga ner innan snön läggs tillbaka igen. Snöfattiga vintrar kan vintertäckning behövas mot sträng kyla. Stark vårsol kan skada skott på tidiga sorter. Skydda med granris i soliga lägen.

Fruktträd: Härdigheten varierar mycket mellan olika sorter. Tidiga sorter utvecklas bäst, d v s sommar- och tidiga höstsorter.

Några exempel på **äpplen** är Säfstaholm, Gyllenkroks Astrakan, Transparente Blanche, Silva, Särsö, Rescue och Rödluvan. **Päron** kräver goda lägen och kan inte odlas så långt norrut. Gråpäron och Augustipäron är exempel på ett par av de härdigaste sorterna.

Av **körsbär** är det surkörsbär som klarar sig bäst, t ex Skuggmorell och Fanal. Sötkörsbär är betydligt känsligare och kan bara odlas i de allra gynsammaste lägena.

Plommon kräver också skyddade lägen och kan mad fördel spaljeras mot en varm vägg. Experimentalfältets sviskon och Tunaplommon är ett par av de härdigaste plommonträden.

Det är inte bara sorten utan i lika stor utsträckning grundstammen som är av